

УДК 378.011.3:338.48-051

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ У ВНЗ

Г.П. Щука

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

В статті наведено результати досліджень однієї з сучасних тенденцій професійної туристичної освіти – посилення аксіологічної складової в її змісті. Встановлено, що в процесі підготовки фахівця сфери туризму на сучасному етапі недостатньо уваги приділяється формуванню його ціннісних орієнтацій. Освітньо-кваліфікаційні характеристики майбутніх фахівців орієнтовані насамперед на формування вміння працювати з документами, формувати тури, забезпечувати прибутковість бізнесу і т.д., освітньо-кваліфікаційні характеристики також не орієнтують на формування загальнолюдських та професійних цінностей. Доведено, що ціннісні орієнтири формуються лише в результаті правильно організованого освітнього процесу. У відповідності до цього узагальнено основні теоретико-методичні основи формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців сфери туризму та проаналізовано педагогічні умови, які забезпечують успішність їх формування.

Ключові слова: професійна туристична освіта, фахівець сфери туризму, професійні ціннісні орієнтири

Постановка проблеми. Розвиток внутрішнього та в'їзного туризму виступає стратегічно важливим напрямком економічного розвитку України. Одним з факторів, які визначають результативність цього процесу, є рівень кадрового забезпечення галузі, тому ефективність функціонування вітчизняної системи професійної освіти в туризмі значною мірою впливає на успішність позицій нашої країни на світовому туристичному ринку.

На даний час у напрямку вирішен-

ня проблеми забезпечення вітчизняної сфери туризму висококваліфікованими фахівцями зроблено чимало: відкрито напрями підготовки «Туризм» та «Готельно-ресторанна справа», розроблено галузеві стандарти вищої освіти, проведено значну кількість наукових досліджень, результати яких успішно запроваджено в освітній процес, тощо.

Природно, що в період становлення вітчизняної системи професійної туристичної освіти основна увага туризмологів (А. Віндюка, В. Федорченка, В. Пазенка, Н. Фоменко, Т. Сокол, О. Фастовець, Г. Цехмістрової, Л. Чорної та ін.) зосереджувалася навколо визначення напрямків підготовки, спеціальностей та спеціалізацій; професійних та особистісних компетентностей майбутнього фахівця, змісту освіти і т.д.

Науковцями було встановлено, що метою професійної освіти, тобто кінцевим результатом підготовки майбутнього фахівця сфери туризму, повинна стати його готовність до професійної діяльності. Така готовність об'єднує теоретичний, практично-методичний та морально-психологічний аспекти. Якщо змістом теоретичної підготовки виступають знання, практичної – вміння та навички їх використання, то морально-психологічний аспект характеризується особистісною відповідністю випускника обраній професії.

Сьогодні стало очевидним, що від змісту та характеру спрямованості особистості залежить вирішення соціальних та економічних проблем, безпека людини і, навіть, існування усього людства. Соціальне замовлення орієнтує туристичну освіту на підготовку соціально активної, творчої особистості, яка має громадську

позицію. Тому одним з пріоритетних завдань професійної освіти в сфері туризму варто виокремити формування у майбутнього фахівця ціннісного ставлення до світу.

Аналіз публікацій і досліджень. Треба відзначити, що проблема реалізації професійною освітою ціннісної функції досить активно дискутується як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками. В. Бездухов, В. Сластьоніна, Г. Чижакова підкреслюють, що саме на основі ціннісних орієнтирів формуються певні типи професійної поведінки, А. Здравомислов, М. Макаров, М. Розов взагалі говорять про ціннісну свідомість як глобальну політику нової історичної епохи. Дослідженням ціннісних орієнтацій займалися Н. Бондар, В. Лісовський, К. Нечаєва, І. Райгородська, Є. Подольська, А. Мордовець та інші. Значний досвід формування ціннісних орієнтацій накопичено в практиці професійної підготовки соціальних педагогів. Натомість, у теорії та практиці туризмології аксіологічна складова моделі майбутнього фахівця сфери туризму розроблена недостатньо.

Мета роботи. Тому метою даної статті є визначення теоретичних аспектів формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців сфери туризму.

Результати досліджень. Поняття «ціннісна орієнтація» поєднує у собі соціально-політичні, моральні, наукові та правові аспекти, тому не має однозначного трактування. На думку зарубіжних учених (М. Рокич, Ш. Шварц, У. Білські та ін.), ціннісні орієнтації представляють собою особливі психологічні утворення, які завжди складають ієрархічну систему та існують у структурі особистості в якості її елементів. Детальний аналіз змісту, який вкладали науковці у цю дефініцію, подає І. Дьяконов [1], тому ми на цьому не зупиняємося. В контексті даного дослідження ціннісні орієнтації майбутніх фахівців розглядаються нами як сукупність мотивів, потреб, інтересів, норм поведінки, які визначають установ-

ки на гуманістичне ставлення, толерантність та професійну діяльність.

Традиційно цінності, пов'язані з суб'єктом дії, підрозділяються на загальнолюдські, професійні, групові та особистісні. На відміну від загальнолюдських цінностей, які формуються у індивідуума в сім'ї, школі, в процесі стихійної соціалізації, професійні цінності з'являються та встановлюються в ході професійної освіти та наступної професійної діяльності.

Професійне становлення майбутнього фахівця сфери туризму можливе лише за сформованої системи ціннісних орієнтацій. Отже, одним із головних напрямків розвитку професійної освіти в туризмі виступає визначення перспективних ціннісних орієнтацій, які відповідають сучасним завданням професійної підготовки фахівців для туристичних підприємств різних видів. Це актуалізує проблему пошуку аксіологічного підґрунтя професійної освіти в туризмі, яке б відповідало сучасним тенденціям розвитку світового туризму, з одного боку, та особливостям і культурним традиціям України, з іншого.

Складність полягає в тому, що ціннісні орієнтації не можуть бути чимось незмінним, раз і назавжди встановленим еталоном чи стандартом поведінки. Лише загальнолюдські цінності мають об'єктивний характер, професійні цінності змінюються, переоцінюються в процесі розвитку суспільства. Незважаючи на це, можна виділити основні ціннісні пріоритети, які повинні витримуватися в туристичній діяльності: гуманістична спрямованість, пріоритет екологічного над техногенним, творчого над репродуктивним, ціннісного над інформаційним. Людина проголошується вищою цінністю суспільства.

Формування ціннісних орієнтацій студента – складний процес, який проходить у три етапи: 1) сприйняття та осмислення існуючих професійних цінностей; присвоєння особистістю цінностей; 2)

вибір значимих для себе цінностей та побудова на цій основі професійного еталону; 3) перетворення особистості на основі засвоєних цінностей, самопроєктування та самопрогнозування особистості. Перший етап передбачає пошук, оцінку, вибір цінностей; другий – уточнення та зміну ієрархії особистісних цінностей, формування ціннісної установки як готовності діяти у відповідності до нової ієрархії; третій – проєктування Я-ідеального, прогнозування та вибір засобів, спрямованих на досягнення мети, визначення напрямку діяльності та поведінки особистості.

Очевидно, що розуміння ціннісних установок допомагає людині співвідносити конкретні професійні ситуації, в яких вона діє, з системою цінностей, що забезпечує успішність вирішення професійних задач. Проте, зауважимо, що кожен студент актуалізує лише ті цінності, які є для нього життєво та професійно необхідні, завдання педагога – допомогти йому зробити правильний вибір. Складність полягає в тому, що на ціннісні орієнтації студентів впливають безліч різноманітних факторів, урахувати які в ході навчання неможливо. Розвиток та формування цінностей у кожного суб'єкта протікає індивідуально, отримує різні форми виявлення та відрізняється своєрідністю.

Крім того, перехід цінності в самоцінність передбачає наявність умов, які будуть формувати образ майбутнього спеціаліста. Будь-який освітній процес можна розглядати, по-перше, як процес присвоєння особистістю досвіду, культурного потенціалу, по друге, як процес осмислення цінності отримуваних знань, можливість їх використання в життєдіяльності. Сучасний спеціаліст високого рівня формується в процесі особистісно-орієнтованого навчання, під яким розуміється набуття студентами не всього спектру особистісних якостей, а лише професійно-значимих, важливих для освоєння обраної професійної діяльності, тих, що характеризують його як про-

фесіонала.

При такому підході засвоєння навчального матеріалу будь-якої дисципліни поступово перестає бути метою навчання, перетворюючись у засіб «виращування» особистості професіонала. Сутність такого навчання – надати дієву допомогу студентам у здійсненні навчальної діяльності. Для реалізації цього підходу вимагається залучення сучасних педагогічних технологій, серед яких найбільш популярними є:

- проблемне навчання. Наприклад, в ієрархії головних цінностей більшості студентів стоїть прибуток, а задоволення клієнта – менш значиме, варто придумати таке завдання, щоб надходження прибутку забезпечувалося за рахунок максимального врахування потреб туристів. Це формує прагнення приносити користь людям;

- моделювання. Студентам пропонується самостійно скласти соціальний портрет фахівця сфери туризму, при цьому головна увага звертається на визначення його ціннісних орієнтирів. Важливо відразу закріпити отримані результати на практичних та лабораторних заняттях;

- метод проєктів. Особливо високі результати забезпечують соціальні, екологічні проєкти, проєкти, спрямовані на організацію туристичних подорожей соціально незахищених верств населення.

Також бажано реформування структури освіти, посилення її культуротворчого компоненту, особливо у викладанні гуманітарних та природничо-наукових предметів. Це не відмова від глибокої загальнонаукової підготовки майбутніх спеціалістів, а розумне та продумане поєднання її з аксіологічною підготовкою, яка передбачає відмову від одномірного оцінювання студента як майбутнього фахівця вузького профілю.

Повинна формуватися етична відповідальність перед професією (захист достоїнства професії, розвиток етичних норм та приручування професійних знань), потреба в самореалізації та само-

вдосконаленні, яка проявляється в досягненні високої професійності, в творчому підході до виконання професійних задач, що визнаються цінностями в будь-якому виді професійної діяльності, в тому числі в сфері туризму.

Висновки. Таким чином, реалії сьогодення життя висувають нові вимоги до фахівців сфери туризму, що проявляється у посиленні уваги до їх ціннісних орієнтацій. Встановлено, що професійні цінності здобуваються лише в процесі професійної освіти та професійної діяльності і є змінними. В якості цінностей, які необхідно сформувати у майбутнього фахівця сфери туризму, виділяються наступні професійні та загальнолюдські цінності: людина, як найвища цінність, отже, професійна взаємодія з туристами повинна сприяти утвердженню їх достоїнства та індивідуальності; творчість – здатність людини перетворювати предмети оточуючого середовища, культуру і самого себе; професійне спілкування; емпатія, тощо. Формування такого фахівця забезпечує особистісно-орієнтоване навчання, яке передбачає залучення сучасних педагогічних технологій, засобів навчання та переорієнтацію інших структурних елементів усієї методичної системи, які складають освітній процес.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці аксіологічної складової моделі фахівця сфери туризму.

Література

1. Дьяков И.В. Зміст поняття «ціннісна орієнтація»: [Електронний ресурс] / І.В. Дьяков // Мультиверсум. Філософський альманах. – 2004. – № 43. – Режим доступу: http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_43/Djakonov.htm.

Shchuka G.P. THEORETICAL ASPECTS OF VALUE ORIENTATIONS OF FUTURE SPECIALISTS IN TOURISM IN UNIVERSITY. *The article presents the results of research of one of the current trends of tourism vocational educa-*

tion – strengthening axiological component in the content. Found that in the training of tourism at present insufficient attention is paid to the formation of its values. Established that educational qualification characteristics of future specialists focused primarily on the formation of the ability to work with documents form the tours to ensure profitability, etc., educational qualification characteristics also orient the formation of human and professional values. It is proved that value orientations are formed only through properly organized educational process. Pursuant to that summarizes the main theoretical and methodological basis for the formation of value orientations of future specialists in tourism and analyzes pedagogical conditions that ensure the success of their formation. Attention is drawn to the need to reform the structure of education, strengthen its culture-component forming future professional ethical responsibility to the profession that provides treatment to man as the highest value; compliance with environmental principles in tourism activities. emphasizes the importance of using modern technologies pedahohchnyh (problem teaching, modeling, project method).

Keywords: professional tourist education, specialist tourism, professional value orientations.

Щука Г.П. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ СФЕРЫ ТУРИЗМА В ВУЗЕ. *В статье приведены результаты исследований одной из современных тенденций профессионального туристического образования – усиление аксиологической составляющей в ее содержании. Установлено, что в процессе подготовки специалиста сферы туризма на современном этапе недостаточно внимания уделяется формированию его ценностных ориентаций. Образовательно-квалификационные характеристики будущих специалистов ориентированы прежде всего*

на формирование умения работать с документами, формировать туры, обеспечивать прибыльность бизнеса и т.д., образовательно-квалификационные характеристики тоже не ориентируют на формирование общечеловеческих и профессиональных ценностей. Доказано, что ценностные ориентиры формируются только в результате правильно организованного образовательного процесса. В соответствии с этим обобщены основные теоретико-методические основы формирования ценностных ориентаций будущих специалистов сферы туризма и проанализированы педагогические условия, обеспечивающие успешность их формирования.

Ключевые слова: профессиональная туристическая образование, специалист сферы туризма, профессиональные ценностные ориентиры.